

izlaziti u *Večernjem listu* 6. X 1971. i održala se sve do danas.¹⁸ Izlazi u pravilu jednom sedmično (srijedom). U njoj se donose različiti tekstovi iz vremena NOB-a s područja cijele Hrvatske. Znatan je prostor posvećen pismima čitalaca koji opširno odgovaraju na pitanja urednika o pojedinim ličnostima i događajima što se manje spominju. S pomoću te rubrike otkrilo se mnogo novih događaja i činjenica, a prema riječima urednika one se »nigdje ne broje [...]«, jer se na novozaslane detalje nadovežu 'stari', već znani, ali bez te povezujuće karike, zatim se sazna novi detalj, nova povezujuća karika, i tako se splet događaja upotpunjava, stvara se logična slika vremena, ljudi i akcija tog ratnog doba.¹⁹ To je, zacijelo, najbolji odgovor na pitanje zašto ta rubrika izlazi već, evo, četvrtu godinu.

U njoj o NOP-u u Zagrebu ima dosta priloga. Uz objavljena pisma čitalaca o palim zagrebačkim revolucionarima, donose se tekstovi sjećanja, pa i odlomci iz znanstvenih radova. Objavljena su, npr., sjećanja F. Lukmana o radu kinematografskih aktivista (*Večernji list*, 8, 15. XII 1971),²⁰ sjećanje trnjanskih aktivista (isto, 12, 19, 26. I 1972), a zatim se od 13. XII 1972. obilno citiraju materijali iz knjige: Zagreb 1941–1945, s naznakom izvora (*Večernji list*, 13, 20, 27. XII 1972, 3, 10, 17, 24. I, 14. II, 27. IV, 4, 16, 23, 30. V 1973). Urednik je objavio u pet nastavaka i odlomke iz rada N. Lengel-Krizman (isto, 22, 30. V, 12, 19. VI 1974) s punim naslovom i edicije u kojoj je taj rad objavljen,²¹ dok je, npr., »zaboravio« da to isto učini i ranije kad je citirao odlomke istog autora.²²

Narcisa Lengel-Krizman

*PRILOZI KULTURNOJ POVIJESTI U AUSTRIJSKOJ
HISTORIOGRAFIJI. Jahrbuch für österreichische Kulturgeschichte,
sv. 1–3, Eisenstadt, 1971–1973.*

Na nedavnom kulturnohistorijskom simpoziju »Mogersdorf 74«, u Sisku, jedan od stranih učesnika rekao je, među ostalim, i ovo: u svijetu se još vodi polemika o tome što je kulturna povijest; no ne čekajmo da ona završi, pristupimo poslu i pokažimo rezultate. Baš tako postupio je »Austrijski institut za kulturnu povijest« u Eisenstadtu (Železno) i do danas publicirao 4 sveska (3 broja) s navedenim naslovom. Institut je mlada ustanova, osnovana tek 1969. god., zahvaljujući sad već pokojnom profesoru A. Lhotsky i Pokrajinskoj vladi Gradišća,

¹⁸ Nije točan podatak što ga je iznijela Lj. Milković u članku: Ljudi dobro pamte, Put do »Putova revolucije« (*Večernji list*, 26, 27, 28. VII 1974) u kojem – opisujući nastanak te rubrike – spominje da je »startala početkom 1972. godine«, jer je počela izlaziti tri mjeseca ranije – 6. X 1971. godine.

¹⁹ Na istom mjestu.

²⁰ Izjava je u cijelosti objavljena u zborniku: Zagreb 1941–1945 . . . , 289–297.

²¹ N. Lengel-Krizman, O nekim pitanjima organizacije i djelovanja NOO-a i odbora JNOF-a u Zagrebu za vrijeme NOB-a, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, br. 4, Zagreb 1973, 197–222.

²² Npr. pod naslovom: Zajam narodnog oslobođenja i kućne konferencije (*Večernji list*, 15. 29. VIII 1973) vjerojatno samo urednik zna kojim se tekstovima služio.

koji su jasno uočili što nedostaje austrijskoj historijskoj znanosti, naglašava uvodna riječ, koju piše urednica dr G. Koller-Mraz. Jezgrovito iznosi i namjeru časopisa: analizirat će se »putovi kulturne povijesti«, njene metode i ciljevi u posljednje dvije stotine godina. Već sam pojam kulturne povijesti nosi u sebi metodski imperativ, a to je suradnja raznih metoda historijske nauke i njoj srodnih nauka. Pri tome »jedino sinoptičko uzvisivanje nad istraživanjem detalja i međusobno razmatranje najrazličitijih životnih područja omogućava što vjernije shvaćanje historijskog zbivanja, i to kao jedinstvo u raznolikosti«. Stručnjaci poznata imena, nastavlja uvod, pristupili su toj namjeri, te paradigmatički obrađuju stav i mogući doprinos svojih disciplina jednoj većoj cjelini: kulturnoj historiji. Prema tome su i teme vrlo različite u što nas uvjerava I. svezak od 129 stranica. On nosi naslov »Kulturnohistorijske perspektive« i zapravo je prvi dio I sveska; drugi dio, također iz godine 1971, uže precizira svoju temu, tj. odnosi se na povijest glazbe u XVIII stoljeću. Na žalost nema podataka o autorima, iako je razumljiva pozitivna znatiželja čitaoca, naročito kad je riječ o ovakvim temama: *Nauka o književnosti i kulturna povijest* (F. Aspetsberger — A. Berger, 9—27); *Prilog povijesti umjetnosti austrijskoj kulturnoj historiji* (R. Feuchtmüller, 28—32); *Historijska nauka o oružju* (O. Gamber, 33—37); *Zemljopis i kulturna istorija* (K. Gutkas, 38—43); *Muzikologija i kulturno-historijska istraživanja* (F. Heller, 44—51); *O problematici i sursishodnosti ikonografije ličnosti* (W. Hilger, 52—65); *Etimologija kao doprinos kulturnoj povijesti* (M. Hornung, 66—81); *Vojna nauka i njen doprinos austrijskoj kulturnoj historiji* (W. Hummelberger, 82—94); *Povijest medicine kao kulturna povijest* (G. Roth, 95—102); *Kulturnohistorijski aspekti u austrijskoj etnografiji* (L. Schmidt, 103—114); *Ekonomska povijest i kulturna povijest* (F. Tremel, 115—129). Neki od tih članaka donose koristan popis literature.

Već sami naslovi govore za sebe i dokazuju kakve mogućnosti pruža interdisciplinarni postupak. Pri svemu je, čini se, pojam kulturne historije uzet u značenju »Geistesgeschichte«, što je tipično njemačko shvaćanje za razliku od Francuza koji u kulturnu povijest uključuju i materijalnu kulturu. Baš s toga stanovišta posljednji članak dokazuje dodirne točke privrede (i tehnike) s kulturom: svaki izum ili napredak u privredi i tehnički rezultat je nekoga misaonog napora (Denkleistung); misao je rezultat duha (geistige Leistung), a to znači rezultat koji ulazi u područje kulture (kulturelle Leistung). Tu induktivnu liniju autor analizira i dokazuje na privrednoj situaciji Austrije u drugoj polovici XIII stoljeća, kada je iznenadno pomanjkanje srebra dovelo do grozničavog traženja (i nalaza) rudača u području Alpa; ovo do izgradnje cesta i novih rudokopa ili modernizacije starih, iznalaženja boljih sprava za otapanje rudače, primjenu vodenog točka umjesto ljudske snage — što je sve zajedno značilo tehnički napredak, odnosno: pomanjkanje srebra dovelo je do aktivnosti, pronalazaženje do ekonomskog i tehničkog procvata — što je oboje rezultat misaonog napora, tj. »geistige Leistung«. Drugim riječima: ekonomski i tehnički napredak Austrije u drugoj polovici XIII stoljeća predstavlja u isti mah važan moment u području »Geistesgeschichte«. Zadaća je ekonomske historije da utvrdi i protumači napredak, tj. nove pronalaska, dok će ih kulturna povijest svrstati u okvir duhovne klime (Geisteshaltung) toga vremena. Prema tome, autoru je osnovna misao ova: granica koja dijeli materijalno dostignuće i misaoni napor nije oštra. Članak još s toga stanovišta dodiruje i pitanje povijesti prava i religije, a objašnjava i djela nekih austrijskih pisaca prošlog stoljeća. Članak o *ikonografiji historijskih ličnosti* ukazuje na mogućnosti, metode i razvoj te dis-

cipline i njen položaj između povijesti i povijesti umjetnosti. U prvom dijelu, koji govori baš o razvoju, počevši od »klasičnog« pojava ikonografije, grčke, rimske i bizantinske, pa nadalje do suvremenog shvaćanja, autor ističe kao jednostranost to što je historiografija u XIX stoljeću pridavala gotovo isključivu važnost pisanim izvorima, zabacivši tako sliku kao moguću historijski izvor — iako je baš taj izvor u ranijim periodima bio korišten. Tako je, npr., austrijski benediktinac Marquard Herrgott (1694—1762) sakupio »Monumenta domus Austriae«, koja sadrže razne nepisane izvore, pa, pored portreta, ima pečata, insignija, medalja, nadgrobnih spomenika i dr. Od novijih djela slične vrste autor spominje iz god. 1963. »Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs«, koju je izdao već spomenuti historičar A. Lhotsky, a čije jedno poglavlje nosi naslov »Slike« (Bilder). Ako su, kako autor članka kaže, francuski prosvjetitelji dali poticaja spomenutom »Marquardu Herrgottu da kritički preispita slike i predmete kao historijske izvore« — neka ovakvi članci, a i ovdje samo spomenuta djela austrijskih historičara, podrže one naše stručnjake koji već daju ikonografski prilog našoj historiografiji, kao što je npr. članak Marijane Schneider »Zrinski i Frankopani u likovnoj umjetnosti«, objavljen u HZ, XXV—XXVI, 1972—73.

U ovom kratkom prikazu nije nam, na žalost, moguće referirati o svakom pojedinom članku, no čitalac je, nadamo se, i ovako dobio 'okus' ovog polusveska. Spomenuli smo već naslov drugog dijela, a sadržaj mu je ovaj: *Bečka crkvena muzika oko 1783.* (O. Biba); *Esterházyjeva kneževska kapela od početaka do god. 1766* (H. Dreö); *Nadoladano stanovište. Joseph Haydn u bečkoj muzičkoj kritici XIX stoljeća* (C. Höslinger); *Prilog povijesti baritona* (A. Lessing); *Haydnova prva iskustva u Engleskoj* (H. C. Robbins Landon); *Haydnova »Londonska simfonija« u D-duru* (F. Heller). Sa slikama svezak sadrži 189 stranica. Pojedini članci odnose se na dva stoljeća unatrag, kako je to i uvod najavio. Budući da neki od tih naslova ne govore sami za sebe, objasniti ćemo ih. Opširan prvi prilog od 80 stranica analizira situaciju crkvene muzike, a time i muzičara u vrijeme Josipa II, s obzirom na neke careve naredbe; donosi originalne peticije muzičara, iz kojih se razabire i njihovo materijalno stanje; popis 'muzičkog personala', njihov dohodak, izjave nekih bečkih kongregacija i samostana i dr., što je, dakle, sve arhivski materijal, uglavnom, iz Beča. Međutim, svi ti podaci autoru su samo izvorni materijal na temelju kojega u drugom dijelu konstatira koji su instrumenti i gdje (u kojoj bečkoj župi, dvorskoj kapeli i dr.) bili najzastupaniji, s kakvim rezultatima, uz kakve komentare suvremenika itd. Autor zaključuje da je cijelim svojim prilogom htio pokazati šta se sve može »izvući« iz, naoko, suhoparnog materijala, i do kakvih se konstatacija može doći. Spominje još da će društveni položaj tih muzičara posebno obraditi. Članak o historiji baritona odnosi se na omiljeni instrument XVIII stoljeća, kasnije zaboravljen, a u naše vrijeme ponovo tražen. Prilog o muzičkoj kapeli Esterházy dvorca u Železnom dokazuje mecenatski značaj te plemićke kuće za razvoj muzike uopće. Članak o Haydnovu boravku u Engleskoj odlomak je iz knjige istog autora koja pod naslovom »Joseph Haydn — The late Years« upravo izlazi iz štampe.

Drugi je svezak sav posvećen Haydnu i njegovu vremenu. Krug suradnika proširen je s tri strana imena, jedno iz Danske (*J. P. Larsen, Problem autentičnosti u muzici XVIII stoljeća*), drugo iz ČSSR (*Z. Novaček, Haydnove veze sa Bratislavom*), a treće iz Mađarske (*L. Somfai, Od baroka do klasike. Preoblikovanje proporcije i ravnoteže u Haydnovim cikličkim djelima*). Posljednji prilog

popraćen je modernim grafičkim prikazom kompozicione analize. Ostalih 10 priloga tretiraju ove teme: K. Gutkas, *Austrija i Evropa u Haydnovo vrijeme*; R. Feuchtmüller, *Boja i prostor u kasnom baroku*; G. Feder, J. Haydn kao čovjek i muzičar; G. Thomas, *Haydnova plesna muzika*; W. Wünsch, *O temi »turska opera i alla turca stil«*; G. Mraz, *Barokna pobožnost u prosvijećenjoj državi*; H. Zeman, *Austrijska lirika Haydnova vremena*; W. Bauer, *Roman jozefinskog prosvjetiteljstva. Strukture i literarnohistorijsko značenje na primjeru djela »Faustin« Johana Pezzela*; W. Hilger, *»Komorni slikari« austrijskog kasnog baroka*. Ali upotpunimo ovu informaciju o II svesku: to su referati pročitani na internacionalnom simpoziju »Joseph Haydn i njegovo doba«, u septembru god. 1971. u Zeleznom — s namjerom da se i u praksi pokaže »interdisciplinarna suradnja u okviru historijskog istraživanja«.

I treći svezak zahvaća XVIII stoljeće, a odnosi se na kazalište, te nosi naslov »Prilozi povijesti kazališta osamnaestog vijeka«. Ilustrativni prilog koji se sastoji od fotografija, crtanih scena, kazališnih programa, tloriša itd. upotpunjava tri teksta od ukupno 102 stranice. Sva tri autora su Bečani: Otto Biba analizira *kazališni materijal iz biblioteka austrijskih piarista* (Libretti und Periochen in den Bibliotheken österreichischer Piaristenordenskollegien), u čiju je pedagošku koncepciju ulazilo i izvođenje kazališnih i muzičkih komada. Uz to je taj katolički red kazališnim izvedbama nastojao doći u dodir s protestantima, a svečanim predstavama izražavali su redovnici počast i zahvalnost svojim dobrotvorima, primjerice rodu Dietrichstein. Autor konstatira da se u izboru kazališnih komada više išlo za odgojnim geslom »amor patriae«, nego za izrazito svetačkim sadržajima. U popisu izvođenih predstava, dramskih i muzičkih, koje autor u drugom dijelu svoga teksta donosi u obliku kataloga, nailazimo na podatak o našem Karlovcu. Tu je u piarističkom kolegiju 27. aprila 1775. izvođena kantata u čast dolaska Josipa II. Kao izvođač navodi se »fromme Schulen in Karlstadt«. U zaključku autor smatra da je svojim prilogom ponešto osvijetlio izvore koji se odnose na austrijsku kulturnu povijest. Oni zaslužuju potpuniju obradu za koju je možda tim prilogom dat poticaj, kaže O. Biba. K. Pollheimer je prikazao *život i djelo osnivača marionetskog kazališta u Esterházi, K. M. von Pauersbacha*. Budući da je bio i pisac kazališnih tekstova, autor tom predmetu posvećuje jedno poglavlje svoga inače opširnog priloga, a u posljednjem dijelu govori i o marionetskoj operi, izvođenoj također u Eszterházi pod istim voditeljem. U konačnoj ocjeni Pauersbacha autor kaže da je tipični predstavnik austrijskog kasnog baroka, iako je imao sklonosti za prosvjetiteljske i jozefinističke ideje. Eleonora Schenk obradila je »*videjni nastanak i historijat izgradnje jednog bečkog kazališta*«, onog u Kernnertoru (Planung und Pläne des Wiener Kärntnertortheaters), uz zanimljiv uvid u glumački i jezični nivo tamošnjih kazališnih družina na prijelazu 17/18. stoljeća. Sama izgradnja (1748) bila je povjerena talijanskom graditelju Antoniju Peduzzi iz Bolonje, pa iz teksta saznajemo i kritičke komentare viđenih suvremenika o tom kazalištu, koje je odigralo važnu ulogu u razvoju ne samo bečkog, nego i općenjemačkog kazališta. Što se tiče likovne opreme — izdavač je odstupio od uobičajene uniformnosti naučnih publikacija: četiri prikazana sveska prezentirana su u četiri vrlo uspjele boje. Tekstovima koji govore o kulturi i umjetnosti i pristaje da budu uvijeni u jedan od elemenata umjetničkog izraza.

Sveske je IHRPH dobio u zamjenu za svoje edicije, a na podstrek prof. dra Kunnerta koji je boravio na već spomenutom kulturnohistorijskom simpoziju u Sisku, a jedan je od pokretača toga djela. U smislu one solidarnosti koja bi

trebalo da prati svako pozitivno naučno ostvarenje u historiografiji, nama je drago što je napor nekolicine intelektualaca doveo do takva rezultata. Uz primjedbu da stranom čitatelju zaista nedostaju podaci o autorima, to bi bila naša završna riječ.

Branka Pribić

*MILE JOKA, PAUL LAFARGUE, MARKSISTIČKI MISLILAC
I REVOLUCIONER, Beograd 1974. Izd. Institut za međunarodni
radnički pokret, str. 202.*

Monografija Mile Joke o Paulu Lafargueu sastavni je dio projekta »Istorije marksizma« Instituta za međunarodni radnički pokret u Beogradu. Autor te monografije naš je poznati kulturni radnik, novinar i publicist, koji se posebno bavi izučavanjem francuske povijesti. Njegov interes naročito su privukli revolucionarni duhovi te povijesti čija djela Mile Joka prevodi, uređuje i o kojima piše. Dosad su mu objavljena ova djela iz tog područja: »Radnička klasa Francuske u odbrani Republike«, 1948, »Saint-Just i Robespierre«, 1953, »Danton i Marat« 1955. (tekstove odabrao i uredio), »Babeuf i Buonarrotti«, »Hebertisti i Bijesni«, 1958, »Izbor iz djela Paula Lafarguea« 1957, »Nepoznata prepiska Engels — P. i Z. Lafargue«, 1958, »Diktatura proletarijata (Pariska komuna i oktobarska revolucija)«, 1959, »Utopijski socijalisti«, 1959, »August Blanqui« (pred štampom), uz niz drugih studija i prijevoda s francuskog jezika marksističke i političke problematike. Suraduje u više naših časopisa i novina, zatim u nekim talijanskim i ruskim.

Veliki francuski revolucionar i teoretičar marksizma Paul Lafargue ličnost je koja je, kako kaže Predrag Vranicki, »ne samo do smrti ostala konzekventna, uvijek na poprištu i u prvim redovima borbe za novoga čovjeka, nego je i sam marksizam, među rijetkima, znala stvaralački da primijeni i obogati« (*P. Vranicki, Historija marksizma, Zagreb 1961, 161*). Već kao mladi student medicine Paul Lafargue sudjelovao je u prvoj velikoj međunarodnoj omladinskoj manifestaciji u Liègeu protiv Drugog carstva i zbog toga bio izbačen iz svih francuskih univerziteta. Za vrijeme emigracije u Londonu, gdje je želio nastaviti studij medicine, upoznaje se s Karlom Marxom i njegovom kćerkom Lauron, svojom budućom ženom. Uz Marxa Lafargue otkriva, piše Mile Joka, pravu suštinu teorije o razvitku ljudskog društva«, prelazi »složen put nemirnog intelektualca da usvoji materijalistički metod i pogled na svijet, i u zreloj dobi, usprkos izvjesnim slabostima, ostavi francuskoj radničkoj klasi i cijelom čovječanstvu radove koji stoje u istom redu s ostvarenjima Plehanova, Mehringa i Labriole, spine bez kojih ne bi bilo moguće u potpunosti shvatiti razvojnu liniju cijele jedne epohe, značajne u razvitku i stvaranju klasnosvjесnog modernog proletarijata. U stvari, nastavlja dalje autor, njegove radove o programu i taktici partije ne može zaobići nijedan historičar francuskog i međunarodnog radničkog pokreta, ako želi da sagleda i utvrdi razvoj svjetskog revolucionarnog proleterskog kretanja« (7). Agitator i propagandist, borac-revolucionar, satiričar i pisac, Lafargue ustaje protiv svake eksploatacije i svakog ugnjetavanja, bilo klasnog bilo kojeg drugog. Djelo toga temperamentnog i tvrdoglavog »Kreolca«, kako